

УДК 364.63:355

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.2>**Олександр БІЛОУС***аспірант кафедри соціальної роботи та педагогіки вищої школи, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025***ORCID:** 0009-0003-4445-715X

Бібліографічний опис статті: Білоус, О. (2025). Концептуальні підходи до профілактики домашнього насильства в сім'ях ветеранів війни. *Вісник. Humanitas*, 6, 11–20, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.2>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В СІМ'ЯХ ВЕТЕРАНІВ ВІЙНИ

У статті здійснено теоретичне осмислення проблеми домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни як складного соціального явища, що загострюється в умовах воєнного та післявоєнного періоду. Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості випадків домашнього насильства в Україні на тлі масової демобілізації військовослужбовців, поширення посттравматичних стресових розладів, соціально-економічної нестабільності та трансформації сімейних ролей. Наголошено на тому, що проблема домашнього насильства у родинах ветеранів потребує міждисциплінарного аналізу з урахуванням психологічних, соціальних, економічних і культурно-нормативних чинників. Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни в умовах воєнного та післявоєнного періоду. Виокремлено основні фактори ризику домашнього насильства у ветеранських сім'ях, зокрема посттравматичний стресовий розлад, труднощі реінтеграції до мирного життя, соціально-економічні стресори, вторинну травматизацію членів родини, а також вплив військової соціалізації та толерантності до насильства. У статті запропоновано концепцію профілактики домашнього насильства, що ґрунтується на інтеграції трьох взаємопов'язаних напрямів: психологічної підтримки та терапевтичних втручань, соціально-економічної й реінтеграційної підтримки, а також правових механізмів і міжвідомчої взаємодії. Обґрунтовано, що ефективна профілактика домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни можлива лише за умови комплексного підходу, який поєднує захист прав постраждалих осіб із реабілітаційною підтримкою ветеранів та активною участю державних і громадських інституцій. Зроблено висновок про необхідність подальшого розвитку науково обґрунтованих програм профілактики та їх адаптації до українського соціального контексту.

Ключові слова: домашнє насильство, ветерани війни, сім'ї ветеранів, посттравматичний стресовий розлад, профілактика насильства, соціальна підтримка, психологічна допомога, реінтеграція, соціальна робота, концепція.

Oleksandr BILOUS*Postgraduate Student at the Department of Social Work and Pedagogy of Higher School, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli ave., Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025***ORCID:** 0009-0003-4445-715X

To cite this article: Bilous, O. (2025). Kontseptualni pidkhody do profilaktyky domashnoho nasylstva v simiakh veteraniv viiny [Conceptual approaches to the prevention of domestic violence in war veterans' families]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 6, 11–20, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2025.6.2>

CONCEPTUAL APPROACHES TO THE PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE IN WAR VETERANS' FAMILIES

The article provides a theoretical analysis of domestic violence in war veterans' families as a complex social phenomenon that becomes particularly acute during the wartime and post-war periods. The relevance of the study is determined by the growing number of domestic violence cases in Ukraine against the background of mass demobilization of military personnel, the spread of post-traumatic stress disorder (PTSD), socio-economic instability, and the transformation of family roles. The article emphasizes that domestic violence in veterans' families requires an interdisciplinary analysis

© О. Білоус, 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

that takes into account psychological, social, economic, and cultural-normative factors. The purpose of the article is to substantiate conceptual approaches to preventing domestic violence in war veterans' families during the wartime and post-war periods. The main risk factors of domestic violence in veterans' families are identified, including post-traumatic stress disorder, difficulties in reintegration into civilian life, socio-economic stressors, secondary traumatization of family members, as well as the impact of military socialization and tolerance of violence. The article proposes a conceptual framework for the prevention of domestic violence in war veterans' families based on the integration of three interrelated areas: psychological support and therapeutic interventions, socio-economic and reintegration support, and legal mechanisms combined with interagency cooperation. It is substantiated that effective prevention of domestic violence in war veterans' families is possible only through a comprehensive approach that combines the protection of victims' rights with rehabilitative support for veterans and the active involvement of state and civil society institutions. The article concludes that there is a need for further development of evidence-based prevention programs and their adaptation to the Ukrainian social context.

Key words: domestic violence, war veterans, veterans' families, post-traumatic stress disorder, violence prevention, social support, psychological assistance, reintegration, social work, conceptual framework.

Актуальність проблеми. Домашнє насильство залишається однією з найбільш складних соціальних проблем, яка в умовах війни набуває додаткових ризиків. Масштабна мобілізація та повернення військовослужбовців до цивільного життя супроводжуються тривалим психоемоційним напруженням у сім'ях ветеранів, зокрема внаслідок посттравматичного стресового розладу та порушень адаптації, що створює передумови для сімейних конфліктів і насильницької поведінки (Rojczyk et al., 2024).

За офіційними даними, у 2023 році в Україні зафіксовано понад 291 тис. випадків домашнього насильства, що на 20 % перевищує показники попереднього року, що свідчить про зростання соціальної значущості проблеми в умовах воєнного стану (Департамент комунікації МВС України, 2024). Таким чином, проблема домашнього насильства у сім'ях ветеранів має комплексний характер, зумовлений поєднанням психотравматичних наслідків війни та соціальних чинників, і потребує системної державної політики, що поєднує заходи соціального захисту, психосоціальної допомоги та гарантії дотримання прав людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У наукових публікаціях наголошується на тому, що збройний конфлікт не формує кривдницьку поведінку безпосередньо, а скоріше актуалізує наявні дисфункції сімейних відносин. Водночас зростання кількості зареєстрованих випадків домашнього насильства частково зумовлене удосконаленням нормативно-правового регулювання та підвищенням рівня суспільної обізнаності (Замірська, 2024).

Аналіз зарубіжних досліджень засвідчує значну поширеність різних форм домашнього

насильства у сім'ях військовослужбовців і ветеранів. Близько 13 % діючих військових і ветеранів повідомляють про власну агресивну поведінку щодо партнера, тоді як до 21 % респондентів зазначають досвід потерпання від насильства. При цьому переважає психологічне насильство, а вищі показники фіксуються саме серед ветеранів, що пов'язується з труднощами реінтеграції до цивільного життя (Cowlshaw et al., 2022).

У науковій літературі також встановлено кореляцію між бойовим стресом, психічними розладами (передусім посттравматичним стресовим розладом і депресією), зловживанням психоактивними речовинами, черепно-мозковими травмами та підвищеним ризиком насильства в сім'ї, що дозволяє розглядати дане явище як багатофакторне, зумовлене поєднанням психологічних і соціальних детермінант (Rojczyk et al., 2024). Українські дослідники акцентують увагу на впливі воєнного стану на ескалацію домашнього насильства, пов'язуючи її з економічною нестабільністю, вимушеним переміщенням населення, порушенням сімейних зв'язків, поширенням ПТСР та доступністю зброї (Moroz, 2024).

Водночас наголошується, що бойовий досвід може виступати фактором підвищеного ризику, однак не є детермінантою насильницької поведінки. Більшість ветеранів, у тому числі осіб із ПТСР, не вдаються до агресії, а ймовірність насильства істотно знижується за умов належної психологічної підтримки, реабілітації та дотримання їхніх прав (Norman, Elbogen, Schnurr, 2024).

Попри наявність ґрунтовного наукового доробку щодо чинників і проявів домашнього насильства у ветеранських сім'ях, залишається недостатньо розробленою цілісна концепція

його профілактики в умовах тривалого воєнного стану в Україні, що й зумовлює актуальність і мету даного дослідження.

Мета дослідження. Метою статті є обґрунтування концептуальних підходів до профілактики домашнього насильства в сім'ях ветеранів війни в умовах воєнного та післявоєнного періоду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Збройний конфлікт впливає на психологічний, соціальний, економічний та культурний виміри життя родини ветерана. Повернення із зони бойових дій часто супроводжується посттравматичним стресовим розладом та іншими наслідками травматичного досвіду, що проявляються підвищеною тривожністю, емоційною нестабільністю, агресивністю та порушеннями сну (Замірська, 2024). Дослідження засвідчують наявність прямого зв'язку між інтенсивністю симптомів ПТСР і підвищеним ризиком насильницької поведінки у побуті (Rojczyk et al., 2024). Водночас більшість ветеранів із ПТСР не вдаються до насильства, однак саме ця група демонструє підвищену частку випадків домашнього насильства порівняно з ветеранами без бойової психотравми (Замірська, 2024).

Вагомим чинником ризику є соціально-психологічні труднощі реінтеграції до мирного життя. Зміна сімейних ролей, тривала розлука, конфлікти щодо розподілу обов'язків і вторинна травматизація партнерів ветеранів знижують їхні копінг-ресурси та підвищують імовірність ескалації конфліктів (Замірська, 2024). Соціально-економічна нестабільність, безробіття, втрата житла та вимушене переміщення населення додатково посилюють психологічну напругу в сім'ях ветеранів і формують сприятливе підґрунтя для агресивної поведінки (Moroz, 2024).

Окрему групу ризиків становлять чинники військової соціалізації та культури насильства, що передбачають толерантність до застосування сили, а також поширеність зброї серед демобілізованих осіб. У поєднанні з емоційною нестабільністю це підвищує тяжкість наслідків домашнього насильства у родинах ветеранів (Moroz, 2024).

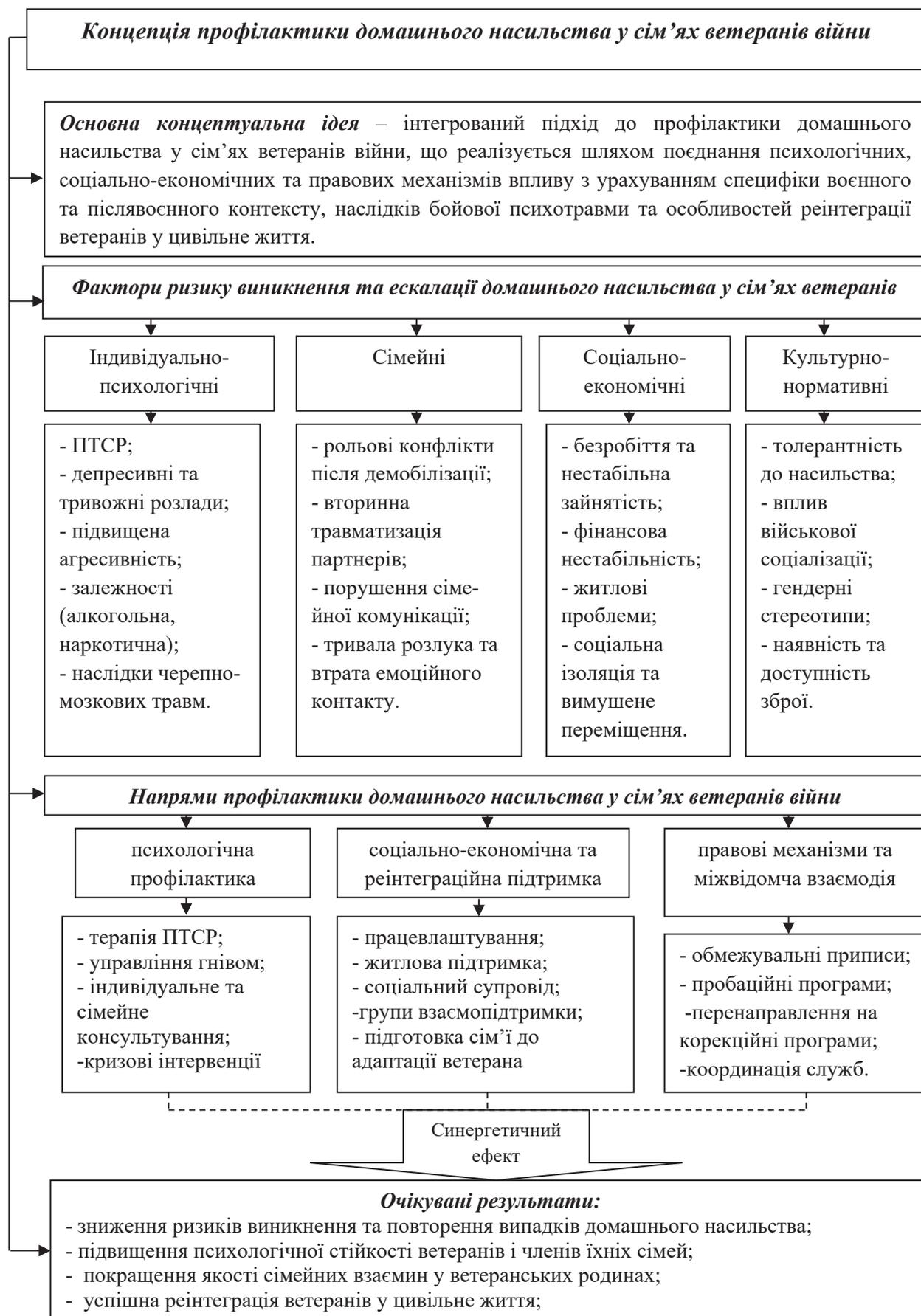
Як бачимо, домашнє насильство у сім'ях ветеранів війни формується під сукупним впливом індивідуально-психологічних (пси-

хотраума, агресивність, залежності), сімейних (конфлікти ролей, вторинна травматизація), соціально-економічних (бідність, безробіття, вимушене переміщення) та культурно-нормативних (толерантність до насильства, військова соціалізація, наявність зброї) чинників. Перераховані фактори взаємодіють між собою та мають кумулятивний ефект, що зумовлює складний, багаторівневий характер проблеми. Це обґрунтовує необхідність концепції профілактики домашнього насильства, спрямованих на психологічну допомогу, соціальну підтримку та правовий захист постраждалих, що відображено в концепції профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни (рис. 1).

Концепція базується на розумінні домашнього насильства як багатовимірного соціального явища, формування якого зумовлене сукупною дією індивідуально-психологічних, сімейних, соціально-економічних і культурно-нормативних чинників. Відтак профілактика не може обмежуватися виключно кримінально-правовими заходами або індивідуальною психотерапією, а потребує системної, міжвідомчо скоординованої політики, орієнтованої на раннє виявлення ризиків, запобігання ескалації конфліктів та формування безпечного сімейного середовища.

Мета концепції полягає у зниженні рівня домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни шляхом комплексної профілактики, що поєднує захист прав постраждалих осіб, психологічну реабілітацію ветеранів та соціальну підтримку родин у процесі реінтеграції.

Одним із основних напрямів профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни є своєчасна психологічна підтримка та терапевтичні втручання для осіб, які повертаються з бойових дій. У науковій літературі обґрунтовано, що значна частина проявів агресивної або насильницької поведінки пов'язана з нелікованими або недостатньо скоригованими наслідками бойової психотравми, насамперед посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) та супутніми емоційно-поведінковими порушеннями. Відтак забезпечення доступу ветеранів і членів їхніх сімей до якісної психологічної допомоги розглядається як первинне превентивне завдання.

Рис. 1. Концепція профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни

Примітка: запропоновано автором

Зарубіжний досвід свідчить, що ефективне лікування ПТСР та пов'язаних із ним розладів корелює зі зниженням рівня агресії та частоти насильницьких інцидентів у побуті. У практиці застосовуються різні науково обґрунтовані методики, зокрема когнітивно-поведінкова терапія, експозиційна терапія, а також метод EMDR (десенсибілізація та репроцесинг рухом очей), які спрямовані на опрацювання травматичних спогадів, зменшення гіперзбудження та формування навичок емоційної саморегуляції. Комплексне використання цих підходів дозволяє не лише полегшити психічний стан ветерана, але й знизити ризик перенесення травматичних реакцій у сферу сімейних стосунків.

Окрему увагу в системі психологічної профілактики приділяють спеціалізованим програмам для осіб, які вже проявляли насильницьку поведінку або перебувають у групі підвищеного ризику. Показовим прикладом є програма «Strength at Home» («Міцність удома»), що реалізується у США під егідою Міністерства у справах ветеранів. Вона являє собою структурований 10–12-тижневий тренінговий курс для ветеранів та їхніх партнерів і базується на принципах когнітивно-поведінкової терапії з урахуванням специфіки бойового травматичного досвіду. У межах програми учасники навчаються розпізнавати тригери агресії, керувати гнівом, вибудовувати ненасильницькі моделі комунікації та усвідомлювати вплив психотравми на власну поведінку. Результати досліджень підтверджують ефективність програми «Strength at Home». Учасники демонструють значуще зниження рівня фізичного та психологічного насильства впродовж року після завершення курсу (Office of Justice Programs, 2020).

В українських реаліях подібні комплексні програми наразі перебувають на етапі формування. Водночас уже здійснюються спроби впровадження тренінгів з контролю гніву та управління емоціями для ветеранів за підтримки міжнародних організацій та партнерів. Важливо, щоб такі психокорекційні заходи були інтегровані у діяльність центрів психічного здоров'я, реабілітаційних установ й ветеранських хабів, що забезпечить їхню доступність та системність.

Водночас психологічна профілактика не може обмежуватися роботою виключно з окре-

мих ветераном. Сучасні підходи наголошують на необхідності залучення всієї родини. Оскільки домашнє насильство формується та проявляється у взаємодії партнерів. У цьому контексті важливу роль відіграють сімейна терапія та консультативна допомога подружжям. Сеанси сімейного консультування сприяють відновленню емоційного контакту, формуванню навичок конструктивного спілкування, подоланню рольових конфліктів, що загострюються після тривалої розлуки та пережитих криз.

Особливої актуальності така робота набуває у випадках, коли травматичний досвід мають обидва партнери, наприклад, ветеран і його дружина, яка пережила окупацію, вимушене переміщення або втрату домівки (Замірська, 2024). Вторинна травматизація членів сім'ї знижує їхні психологічні ресурси та здатність ефективно реагувати на напружені ситуації, що підвищує ризик ескалації конфліктів. Орієнтація на партнерську взаємодію, відновлення довіри та формування безпечного сімейного середовища дозволяє запобігти багатьом кризовим ситуаціям, які в іншому разі могли б перерости у прояви домашнього насильства.

Важливим структурним елементом системи профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни є вплив на соціально-економічні умови та процеси реінтеграції, що безпосередньо формують повсякденне життєве середовище родини. Наступним основним рівнем профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни є усунення або зменшення дії соціально-економічних стресорів, які формують сприятливе підґрунтя для конфліктів і насильницької поведінки. У наукових дослідженнях неодноразово наголошується, що матеріальна нестабільність, житлові проблеми, соціальна ізоляція та труднощі реінтеграції до мирного життя істотно підвищують рівень напруження у ветеранських родинах і можуть виступати каталізаторами агресії.

Передусім важливим напрямом є сприяння працевлаштуванню та фінансова стабілізація ветеранів. Державні та недержавні програми мають бути спрямовані на професійну перекваліфікацію, підтримку у пошуку роботи, створення можливостей для відкриття власної справи шляхом надання грантів і пільго-

вого кредитування. Економічна самореалізація ветерана знижує рівень фрустрації, підвищує самооцінку та зменшує ймовірність сімейних конфліктів, пов'язаних із матеріальними труднощами.

Вагомим чинником стабілізації сімейного середовища є також житлова підтримка. Забезпечення тимчасовим житлом, надання пільгових іпотечних кредитів або земельних ділянок для будівництва житла сприяє зменшенню соціальної напруги в родинах ветеранів, які повертаються з війни та часто стикаються з відсутністю постійного місця проживання. Для сімей, що пережили вимушене переселення, особливо актуальними є програми інтеграції у нові громади, спрямовані на подолання соціальної ізоляції, культурних та мовних бар'єрів (Moroz, 2024).

Окремого значення набуває соціальний супровід родин ветеранів, які перебувають у зоні підвищеного ризику. Соціальні служби мають здійснювати системний моніторинг кризових сімей та застосовувати превентивні заходи ще до виникнення відкритих проявів насильства. Практика залучення ветеранів до груп самопомогі, а їхніх партнерів – до груп взаємопідтримки, сприяє зниженню почуття ізоляції та формуванню навичок конструктивного подолання труднощів. У низці громад України громадські організації, зокрема «ELEOS-Україна» та «Форпост HELP», уже реалізують тренінгові програми для подружніх пар ветеранів, спрямовані на покращення комунікації та подолання стресу (ГО «Дружини ветеранів», 2025).

Важливим компонентом соціально-реінтеграційної підтримки є просвітницька діяльність. Навчання ветеранів навичкам ненасильницького спілкування, управління гнівом та мирного розв'язання конфліктів має поєднуватися з інформуванням членів їхніх сімей про природу травматичного стресу й доступні ресурси допомоги. У цьому контексті ефективними є спеціалізовані інформаційні матеріали для родин ветеранів, функціонування телефонних «гарячих ліній» психологічної підтримки, а також поширення просвітницького контенту в медіа.

Окремого значення в системі профілактики домашнього насильства набуває підготовка членів сім'ї до повернення військовослужбовця із зони бойових дій. Така підготовка має

включати формування базових знань про можливі психологічні наслідки бойового досвіду, зокрема прояви посттравматичного стресового розладу, емоційну нестабільність, підвищену дратівливість, труднощі у спілкуванні та адаптації до мирного життя. Психоедукація партнерів і близьких ветерана сприяє зниженню тривожності, корекції очікувань щодо поведінки військового після демобілізації та формуванню навичок конструктивної взаємодії у кризових ситуаціях.

Підготовка сім'ї до повернення ветерана дозволяє своєчасно розпізнавати ризикові стани, уникати ескалації конфліктів і звертатися по фахову допомогу на ранніх етапах, що є важливим превентивним чинником у запобіганні домашньому насильству.

На інституційному рівні в Україні вже здійснюються кроки щодо посилення міжвідомчої координації у роботі з ветеранами і їхніми сім'ями. За даними Міністерства у справах ветеранів, ще у 2020 р. було ухвалено рішення про розширення міжсекторальної співпраці у сфері запобігання домашньому насильству, зокрема шляхом включення представників Мінветеранів до регіональних координаційних рад та розробки алгоритмів реагування у випадках насильства за участю ветеранів (Міністерство у справах ветеранів України, 2020). Це свідчить про інституційне визнання проблеми та формування підґрунтя для системної соціальної роботи.

Не менш важливою складовою соціальної підтримки є сфера охорони здоров'я. Забезпечення своєчасної медичної допомоги ветеранам із психічними розладами, залежностями або наслідками черепно-мозкових травм розглядається як ефективний інструмент первинної профілактики насильства. Рання діагностика та лікування таких станів дозволяють знизити рівень імпульсивності та агресивних реакцій. Зокрема, якісна реабілітація після черепно-мозкових травм може запобігти розвитку неврологічних ускладнень, що підвищують ризик насильницької поведінки (Rojczyk et al., 2024). Лікування алкогольної та наркотичної залежності, у свою чергу, зменшує вплив одного з найбільш поширених тригерів сімейних конфліктів.

Таким чином, соціально-економічна та реінтеграційна підтримка ветеранів і членів їхніх

сімей виступає другим основним «стовпом» концепції профілактики домашнього насильства. Її завданням є не лише реагування на кризові ситуації, але й системне усунення тих соціальних умов, які створюють сприятливі умови для виникнення насильства.

Таблиця 1 демонструє відповідність між чинниками ризику та комплексними профілактичними заходами, що підтверджує доцільність інтегрованого підходу до запобігання домашньому насильству у ветеранських сім'ях.

Третім важливим компонентом концепції профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни є застосування правових механізмів у поєднанні з налагодженою міжвідомчою взаємодією. У цьому контексті йдеться не лише про наявність нормативно-правових інструментів, а про їхню узгоджену та послідовну реалізацію, спрямовану на захист постраждалих осіб і запобігання повторним випадкам насильства.

Законодавча база України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству загалом відповідає міжнародним стандартам. Зокрема, законодавством передбачено засто-

сування термінових і обмежувальних приписів, а також функціонування Єдиного державного реєстру випадків домашнього насильства (ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству», 2017). Водночас важливим завданням залишається забезпечення повноцінного застосування цих механізмів щодо всіх категорій населення, у тому числі сімей ветеранів війни, з урахуванням їхніх специфічних потреб.

З метою підвищення ефективності реагування доцільним є напрацювання спеціалізованих рекомендацій та протоколів для правоохоронних органів щодо дій у ситуаціях, коли кривдником є ветеран війни. Такі протоколи можуть передбачати залучення військового або кризового психолога, інформування ветеранських центрів для подальшої реабілітаційної та консультативної роботи, а також координацію з громадськими ветеранськими організаціями з метою профілактики повторних інцидентів і підтримки сім'ї.

У системі правосуддя перспективним напрямом розглядається розширення використання програм перенаправлення для ветера-

Таблиця 1

Взаємозв'язок ризик-факторів насильства у сім'ях ветеранів з профілактичними заходами

Чинники ризику насильства	Заходи профілактики
Психічна травма ветерана (ПТСР, депресія, тривожність)	Психологічна реабілітація ветеранів: терапія ПТСР, фармакотерапія (за потреби), індивідуальне консультування; програми управління гнівом та стресом; сімейна терапія для подружжя.
Агресивність, насильницькі моделі поведінки	Тренінги з ненасильницької комунікації та вирішення конфліктів; участь у групах підтримки ветеранів-кривдників (наприклад, «Strength at Home»); менторство з боку авторитетних ветеранів, які пропагують ненасильницьку поведінку.
Зловживання алкоголем чи наркотиками	Лікування залежностей: програми детоксикації, реабілітаційні центри; групи анонімних алкоголіків/наркозалежних для ветеранів; соціальна реклама проти алкоголізму в ветеранському середовищі.
Безробіття, фінансові труднощі ветерана	Сприяння працевлаштуванню: курси перекваліфікації, програми стажування для ветеранів; пільгове кредитування бізнесу ветеранів; матеріальна допомога малозабезпеченим сім'ям ветеранів.
Вимушена міграція, втрата соціальних зв'язків	Інтеграція в громаду: забезпечення тимчасового житла переселеним ветеранам; створення центрів спільноти ветеранів на місцях; культурно-освітні заходи для налагодження зв'язків між місцевими жителями та родинами ветеранів.
Сімейні конфлікти, вторинна травматизація членів родини	Сімейне консультування і медіація для пар у кризі; групи підтримки для дружин (чоловіків) ветеранів; психоедукація родичів про ПТСР і методи самопомоги; тимчасовий притулок для постраждалих у разі небезпеки.
Наявність зброї в домі, навички її застосування	Правове регулювання володіння зброєю: регулярні перевірки умов зберігання зброї у ветеранів; вилучення зброї у осіб, помічених у насильстві; навчання безпечному поводженню зі зброєю в побуті; кризові інтервенції поліції за сигналом про погрозу застосування зброї.
Толерантність до насильства, гендерні стереотипи	Інформаційні кампанії щодо неприпустимості домашнього насильства (зокрема із залученням авторитетних ветеранів як амбасадорів); освітні програми з гендерної рівності у військових підрозділах; включення теми запобігання насильству в тренінги з підготовки до демобілізації.

Примітка: узагальнено автором

нів, які вчинили правопорушення, пов'язані з домашнім насильством. У низці країн, зокрема у США та Канаді, функціонують спеціалізовані «ветеранські суди», де поряд із традиційними правовими процедурами застосовуються програми лікування та поведінкової корекції (Office of Justice Programs, 2020). За умови відповідального виконання таких програм (відвідування психотерапії, участь у групах підтримки, дотримання вимог пробації) учасники можуть уникнути суворіших санкцій, що поєднує завдання захисту постраждалих із реабілітаційною підтримкою ветеранів.

В українських умовах перспективним видається впровадження пілотних програм пробаційного супроводу для ветеранів, залучених до випадків домашнього насильства. Міністерство у справах ветеранів задекларувало наміри співпраці зі службою пробації у цьому напрямі (Міністерство у справах ветеранів України, 2020), що створює передумови для формування комплексних моделей реагування на регіональному рівні.

Ефективність правових механізмів значною мірою визначається якістю міжвідомчої взаємодії. Проблематика домашнього насильства у сім'ях ветеранів перебуває у сфері відповідальності кількох інституцій, зокрема Міністерства соціальної політики, Міністерства у справах ветеранів, Міністерства внутрішніх справ, системи охорони здоров'я та органів місцевого самоврядування. Узгоджена співпраця між цими структурами є необхідною умовою реалізації превентивних заходів.

Позитивним прикладом розвитку такої взаємодії стало включення представників Міністерства у справах ветеранів до складу регіональних координаційних рад з питань запобігання домашньому насильству (Міністерство у справах ветеранів України, 2020). Це сприяє врахуванню специфіки ветеранської спільноти під час планування профілактичних заходів і дозволяє оперативніше реагувати на кризові ситуації. Водночас важливим залишається налагодження системного обміну інформацією між поліцією, соціальними службами та ветеранськими центрами з метою своєчасного втручання та надання комплексної допомоги сім'ям групи ризику.

Окреме місце у системі профілактики посідають інструменти екстреної допомоги та

цифрові рішення. В умовах воєнного стану традиційні канали звернення по допомогу потребують адаптації до потреб ветеранів і членів їхніх родин. Зокрема, впроваджено мобільний застосунок для повідомлення про випадки домашнього насильства (Міністерство внутрішніх справ України, 2022), інформацію про який доцільно ширше поширювати.

Поряд із формальними інституційними механізмами важливу роль відіграють і неформальні практики взаємопідтримки. У низці громад застосовуються моделі наставництва, за яких за ветераном закріплюється досвідчений побратим, здатний своєчасно помітити деструктивні зміни у поведінці та порадити звернутися по фахову допомогу. У поєднанні з правовими та соціальними заходами такі ініціативи формують комплексну, багаторівневу систему профілактики домашнього насильства у сім'ях ветеранів війни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отримані результати дають підстави стверджувати, що домашнє насильство у сім'ях ветеранів війни є багатовимірним явищем, зумовленим взаємодією індивідуально-психологічних, сімейних, соціально-економічних та культурно-нормативних чинників. Відтак зазначена проблематика не може трактуватися виключно як наслідок психотравми або як предмет кримінально-правового реагування. Вона потребує мультидисциплінарного осмислення як соціальної та суспільної проблеми, що стосується якості реінтеграції ветеранів, стану сімейного середовища, доступності підтримки, а також трансформації суспільних установок щодо неприпустимості насильства.

З огляду на це профілактику домашнього насильства у родинах учасників бойових дій доцільно розглядати як складову успішної реінтеграції ветеранів у цивільне життя та елемент підвищення стійкості громад у післявоєнний період. Ефективні рішення мають поєднувати психологічну допомогу ветеранам і членам їхніх сімей, соціально-економічну підтримку та реінтеграційні сервіси, а також дієві правові механізми захисту постраждалих та міжвідомчу координацію. Саме синергія цих компонентів створює можливість своєчасно знижувати ризики, попереджати ескалацію конфліктів й забезпечувати безпечне сімейне середовище.

Перспективи подальших досліджень доцільно зосередити на розробленні та апробації програм профілактики та реабілітації для сімей ветеранів війни, зокрема програм управління гнівом, сімейного консультування та комплексної підтримки партнерів, які зазнають вторинної травматизації. Окремим напрямом є адаптація міжнародного досвіду до українських нормативно-правових, культурних й ресурсних умов, а також проведення емпі-

ричних досліджень, спрямованих на поглиблене вивчення впливу ПТСР, економічної нестабільності, вимушеного переміщення та трансформації сімейних ролей на динаміку домашнього насильства. Реалізація зазначених завдань дозволить не лише уточнити механізми виникнення ризиків у конкретних групах ветеранів та їхніх родин, а й сформувавши підґрунтя для розроблення ефективних політик та практик соціальної роботи в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Cowlshaw S., Freijah I., Kartal D., Sbisa A., Mulligan A., Notarianni M., Couineau A.-L., Forbes D., O'Donnell M., Phelps A., Iverson K. M., Heber A., O'Dwyer C., Smith P., Hosseiny F. Intimate Partner Violence (IPV) in Military and Veteran Populations: A Systematic Review of Population-Based Surveys and Population Screening Studies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 2022. Vol. 19, No 14. DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19148853>.
2. Moroz O. Status and prevention of domestic violence in Ukraine during the period of martial status. *International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects: International collective monograph*. Oslo: NMBU, 2024. Vol. 2. P. 236–256. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7056> (дата звернення: 11.11.2025).
3. Office of Justice Programs (OJP), CrimeSolutions. Program Profile: Strength at Home Couples (SAH-C) Program to Prevent Military Partner Violence. URL: <https://crimesolutions.ojp.gov/ratedprograms/strength-home-couples-sah-c-program-prevent-military-partner-violence> (дата звернення: 01.12.2025).
4. Rojczyk P., Heller C., Seitz-Holland J., Kaufmann E., Sydnor V. J., Berger L., Pankatz L., Rathi Y., Bouix S., Pasternak O., Salat D., Hinds S. R., Esopenko C., Fortier C. B., Milberg W. P., Shenton M. E., Koerte I. K. Intimate partner violence perpetration among veterans: associations with neuropsychiatric symptoms and limbic microstructure. *Frontiers in Neurology*. 2024. Vol. 15. DOI: <https://doi.org/10.3389/fneur.2024.1360424>.
5. Norman S., Elbogen E. B., Schnurr P. P. Research Findings on PTSD and Violence. URL: https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/cooccurring/research_violence.asp (дата звернення: 01.12.2025).
6. ГО «Дружини ветеранів». Підтримка сімей ветеранів: протидія домашньому насильству через психологічні тренінги. URL: <https://druzhyneveteraniv.com.ua/pidtrymka-simej-veteraniv-protydiya-domashnomu-nasyilstvu-cherez-psyhologichni-treniny/> (дата звернення: 30.11.2025).
7. Департамент комунікації МВС України, Міністерство внутрішніх справ України. Кількість випадків домашнього насильства зросла на 20 %: МВС та Парламент працюють над посиленням відповідальності. URL: <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-vipadkiv-domasnyogo-nasilstva-zroslo-na-20-mvs-ta-parlament-praciuiut-nad-posilenniam-vidpovidalnosti-1> (дата звернення: 01.12.2025).
8. Замірська Л. Ветерани, ПТСР і домашнє насильство: чому комплексний підхід є ключовим. *Дзеркало тижня*. 2024. URL: <https://zn.ua/ukr/war/veterani-ptsr-i-domashnje-nasilstvo-chomu-kompleksnij-pidkhd-je-kljuhovim.html> (дата звернення: 01.12.2025).
9. Міністерство внутрішніх справ України. У МВС презентували мобільний застосунок для реагування на випадки домашнього та гендерно зумовленого насильства. URL: <https://mvs.gov.ua/news/u-mvs-prezentuvati-mobilni-zastosunok-dlya-reaguvannya-na-vipadki-domasnyogo-ta-genderno-zumovlenogo-nasilstva> (дата звернення: 02.12.2025).
10. Міністерство у справах ветеранів України. Мінветеранів та Мінсоцполітики спільно працюватимуть з ветеранами АТО/ООС та членами їх сімей у напрямку протидії домашньому насильству. URL: <https://mva.gov.ua/ua/news/minveteraniv-ta-minsocpolitiki-posilyat-spivpracyu-stosovno-roboti-z-veteranami-atoos-ta-chlenami-yih-simej-po-zarobigannyyu-ta-protidyyi-domashnomu-nasilstvu> (дата звернення: 02.12.2025).
11. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 01.11.2025).

REFERENCES:

1. Cowlshaw, S., Freijah, I., Kartal, D., Sbisa, A., Mulligan, A., Notarianni, M., Couineau, A.-L., Forbes, D., O'Donnell, M., Phelps, A., Iverson, K. M., Heber, A., O'Dwyer, C., Smith, P., & Hosseiny, F. (2022). Intimate Partner Violence (IPV) in Military and Veteran Populations: A Systematic Review of Population-Based Surveys and Population Screening Studies. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(14). DOI: <https://doi.org/10.3390/ijerph19148853>

2. Moroz, O. (2024). Status and prevention of domestic violence in Ukraine during the period of martial status. In *International security studios: managerial, technical, legal, environmental, informative and psychological aspects: International collective monograph* (Vol. 2, pp. 236–256). Oslo: NMBU. Retrieved from <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/7056> (Last accessed: 11.11.2025)
3. Office of Justice Programs (OJP), CrimeSolutions. (2020). Program Profile: Strength at Home Couples (SAH-C) Program to Prevent Military Partner Violence. Retrieved from <https://crimesolutions.ojp.gov/ratedprograms/strength-home-couples-sah-c-program-prevent-military-partner-violence> (Last accessed: 01.12.2025)
4. Rojczyk, P., Heller, C., Seitz-Holland, J., Kaufmann, E., Sydnor, V. J., Berger, L., Pankatz, L., Rathi, Y., Bouix, S., Pasternak, O., Salat, D., Hinds, S. R., Esopenko, C., Fortier, C. B., Milberg, W. P., Shenton, M. E., & Koerte, I. K. (2024). Intimate partner violence perpetration among veterans: Associations with neuropsychiatric symptoms and limbic microstructure. *Frontiers in Neurology*, 15. DOI: <https://doi.org/10.3389/fneur.2024.1360424>
5. Norman S., Elbogen E. B., Schnurr P. P. (2024). Research Findings on PTSD and Violence. Retrieved from https://www.ptsd.va.gov/professional/treat/cooccurring/research_violence.asp (Last accessed: 01.12.2025)
6. HO “Druzhyna veteraniv”. (2025). Pidtrymka simey veteraniv: protydiia domashnomu nasyilstvu cherez psykholohichni treninhy [Support for veterans’ families: Counteracting domestic violence through psychological training]. Retrieved from <https://druzhynyveteraniv.com.ua/pidtrymka-simej-veteraniv-protydiya-domashnomu-nasyilstvu-cherez-psykholohichni-treningy/> (Last accessed: 30.11.2025) [in Ukrainian].
7. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy, Departament komunikatsii. (2024). Kil'kist vpadkiv domashnoho nasyilstva zrosla na 20 %: MVS ta Parlament pratsiuut nad posylennyam vidpovidalnosti [The number of domestic violence cases increased by 20%: The Ministry of Internal Affairs and Parliament are working to strengthen responsibility]. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/kilkist-vypadkiv-domashnyogo-nasilstva-zrosla-na-20-mvs-ta-parlament-praciuiut-nad-posilennyam-vidpovidalnosti-1> (Last accessed: 01.12.2025) [in Ukrainian].
8. Zamir'ska, L. (2024). Veterany, PTSR i domashnie nasyilstvo: chomu kompleksnyi pidkhyd ye kliuchovym [Veterans, PTSD and domestic violence: Why a comprehensive approach is key]. *Dzerkalo tyzhnia*. Retrieved from <https://zn.ua/ukr/war/veterani-ptsr-i-domashnje-nasilstvo-chomu-kompleksnij-pidkhyd-je-kljuhovim.html> (Last accessed: 01.12.2025) [in Ukrainian].
9. Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy. (2022). U MVS prezentuvaly mobilnyi zastosunok dlia reahuvannia na vpadky domashnoho ta henderno zumovlenoho nasyilstva [The Ministry of Internal Affairs presented a mobile application for responding to domestic and gender-based violence]. Retrieved from <https://mvs.gov.ua/news/u-mvs-prezentuvali-mobilnii-zastosunok-dlya-reaguvannya-na-vypadki-domashnyogo-ta-genderno-zumovlenogo-nasilstva> (Last accessed: 02.12.2025) [in Ukrainian].
10. Ministerstvo u spravakh veteraniv Ukrainy. (2020). Minveteraniv ta Minsotspolityky spilno pratsiuvatymut z veteranamy ATO/OOS ta chlenamy yikh simey u napriamku protydiu domashnomu nasyilstvu [The Ministry of Veterans Affairs and the Ministry of Social Policy will jointly work with ATO/JFO veterans and their families to counteract domestic violence]. Retrieved from <https://mva.gov.ua/ua/news/minveteraniv-ta-minsocpolitiki-posilyat-spivpracyu-stosovno-roboti-z-veteranami-atoos-ta-chlenami-yih-simej-po-zapobiganniu-ta-protidii-domashnomu-nasilstvu> (Last accessed: 02.12.2025) [in Ukrainian].
11. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasyilstvu [Law of Ukraine “On the prevention and counteraction of domestic violence”] (No. 2229-VIII, December 7, 2017). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (Last accessed: 01.11.2025) [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 01.12.2025

Дата прийняття статті: 18.12.2025

Опубліковано: 30.12.2025